

Ball de gitanes

Caldes de Montbui

Ubicació

Comarca: Vallès Oriental

Coordenades:

Latitud: 41.63447

Longitud: 2.16225

UTM Est (X): 430224

UTM Nord (Y): 4609532

Classificació

Número de fitxa 08033 - 104

Àmbit: Patrimoni immaterial

Tipologia Tradició oral

Estil / època: Contemporani Modern

Segle XVIII XXI

Autoria de l'element: popular

Estat de conservació Dolent

Protecció Inexistent

Accés Sense accés

Ús actual: Lúdic

Titularitat Pública

Autoria de la fitxa Laura Bosch Martínez

Data de registre de la fitxa: dl., 22/09/2008 - 02:00

Descripció

El Ball de Gitanes seguia un ritus ben establert, amb l'entrada del Ball de Caldes, i el Galop d'Entrada on es presentava i feien entrada a la plaça totes les colles participants a la ballada, amb el nomenament de la núvia. Un cop totes les colles eren a la plaça es feia el sorteig de la núvia de l'any següent entre totes les noies que participaven a la ballada d'aquell any. Quan es tenia la núvia, es feia el Galop de la Núvia encapçalat per la núvia i la seva parella. Després es ballava el Xotis, les Catxutxes, les Contradanses, la Jota

i el Vals-Jota.

Les gitanes acabaven amb el Galop Final. I per finalitzar l'acte, tots els participants a la ballada i els espontanis, feien la Ballada Popular del Vals dels Barons.

La roba dels balladors estava inspirada en els vestits antics, coneguts per la documentació fotogràfica i testimonis orals. Els homes vestien amb pantalons, camisa blanca; una faixa i una cinta al cap de color vermell. Als turmells hi portaven picarols i cintes de colors. Les dones portaven un vestit blanc curt per sota els genolls i un mantó negre a l'esquena amb una faixa vermella a la cintura. La núvia duia un mantell blanc per damunt del vestit.

Observacions:

Per haver-se perdut el ball de gitanes pròpiament dit de Caldes, s'ha descrit tal i com es balla a Sant Vicenç de Castellet - Bages que perdura des de principis de segle XX. Aquest ball fou ballat per primera vegada el 10 de febrer de 1907, revestit de gran festa. Hi participava un grup de picapedrers vinguts de Caldes de Montbui, que introduïren aquest costum tant arrelat a la zona del Vallès. Les noies que els acompanyaven eren ja de Sant Vicenç. Durant el treball de camp s'entrevistarà al Sr. Josep Lluís Fernández, el qual descriurà els records d'aquest ball.

Història

Moreu-Rey i altres van intentar esbrinar l'origen del ball de gitanes sense poder trobar cap document concret que fes referència al tema. Segons alguns autors, el Ball de Gitanes estaria relacionat amb les festes saturnals romanes. Per altres, estarien relacionats amb els balls zíngars que arribaren a Catalunya cap el segle XV. També és confús l'origen del nom ja que en aquells temps s'anomenava "gitanos" a tots els grups de gent que anaven d'un costat a l'altre sense lloc estable on viure.

Per trobar la primera informació escrita que parli del Ball de Gitanes al Vallès, s'ha de remuntar a un document de 1767 que fa referència a una Ballada de Gitanes que tingué lloc a Sant Celoni.

Les Gitanes era considerat més aviat com un espectacle on les parelles dansaven diversos ritmes populars. A les ballades que es fan a l'actualitat només hi participen els balladors, les balladores, la cobla i el mestre de ball, però antigament en aquests balls hi participaven una sèrie de personatges que tenien l'objectiu de fer riure al públic.

Els mestres de ball tenien inventaven nous passos per sorprendre al públic i a les colles procedents d'altres poblacions. En referència a la vestimenta, moltes de les peces utilitzades no han canviat, com, les espadenyas amb picarols cosits, les castanyoles, la faixa del balladors, les faldilles voladores de les noies, etc. Les músiques, la indumentària i el ball poden variar molt d'un lloc a l'altre, fruit de la evolució constant de les colles.

Sembla ser que al segle XIX utilitzaven castanyoles i picarols per ballar.

Algunes notícies de principis del segle XX ens parlen de l'existència a Caldes de dues colles. També es té informació de que a l'any 1928 o voltants haurien existit quatre colles.

Durant la guerra civil s'aturà tot, fins l'any 1946 on la Colla de Ball de Gitanes de Santa Eulàlia de Ronçana va fer una actuació al Casino Caldense. A partir d'aquí, els habitants de Caldes van animar-se intentant renovar amb la tradició.

La Pasqua de Pentecostes de l'any 1946 es va celebrar un ball de gitanes als jardins de les termes Victòria. En aquella època el director de la Colla va ser el Sr. Joan Pi. A finals dels anys 1950 el ball s'havia tornat a perdre.

Segons explica el Sr. Serrat, sembla ser que existeix una pel·lícula que conté la filmació d'una ballada de Gitanes que tingué lloc a la Plaça de la Font del Lleó, la segona Pasqua de l'any 1935, però no s'ha pogut localitzar.

Al Volum II del Costumari Català, de Joan Amades , a la pàgina 217, hi trobem " El punteig típic dels balls

propis de Carnestoltes pel Baix Llobregat, pel Vallès, i pel Maresme, havia estat l'espolsar, punteig que va donar nom al tipus de ball qualificat d'espolsada, el qual, al Vallès sobretot, des de la darrereria del segle XVIII va prendre el qualificatiu de Ball de les Gitanes"

El mateix J. Amades, dedica un petit opuscle al Ball de Gitanes, o Ball de les Gitanes, editat l'any 1925.

Bibliografia

AMADES, J. (1987). Costumari Català. El curs de l'any. Volum V. Salvat editores. Barcelona

AMADES, J. (1969). Folklore de Catalunya (Costums i Creences. Ed. Selecta, S.A. Barcelona

MORA VERGÉS, Antonio (2005): Setmanari La Forja de Castellar del Vallès. Relats en català. Castellar del Vallès.

SERRAT I BLANCAFORT, Xavier (2005): Revista Setmanari Montbui. Extra de Sant Jordi.

<http://xsb-blogspot.com> (consulta realitzada el 22/09/2008)

